

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

KARS VE DİĞERLERİ / TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru No.66568/09)

KARAR

STRAZBURG

22 Mart 2016

*İşbu karar, Sözleşme'nin 44 § 2 maddesinde belirlenen şartlara göre
kesinleşecek olup, bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir.*

Kars ve diğerleri / Türkiye Kararında,*Başkan*

Julia Laffranque,

Yargıçlar

Işıl Karakaş,

Nebojša Vučinić,

Paul Lemmens,

Jon Fridrik Kjølbro,

Stéphanie Mourou-Vikström,

Georges Ravarani,

ve *Bölüm Yazı İşleri Müdür Yardımcısı* Abel Campos'un katılımıyla oluşturulan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ("İkinci Bölüm"), 1 Mart 2016 tarihinde Daire olarak toplanarak gerçekleştirilen müzakerelerin ardından, yine aynı tarihte aşağıdaki kararı vermiştir.

USUL

1. Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılan (66568/09 başvuru no.lu) davanın temelinde, karar ekinde isim listeleri bulunan yirmi iki Türk vatandaşının ("başvuranlar") İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması'na İlişkin Sözleşme'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca yapmış oldukları başvuru bulunmaktadır.

2. Başvuranlar, Mahkeme önünde, İstanbul Barosu'na bağlı Avukatlar O. Aslan, B. Aşçı, B. Timtik, E. Timtik ve T. Tanay tarafından temsil edilmişlerdir. Türk Hükümeti ("Hükümet") kendi görevlisi tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvuru, Hükümete 25 Kasım 2010 tarihinde tebliğ edilmiştir.

OLAY VE OLGULAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

4. Başvuranların doğum tarihleri karar ekinde yer almaktadır.

5. 2000 yılının Ekim ayında Türkiye'de farklı cezaevlerinde bulunan çok sayıda tutuklu, esasen tutuklular için daha küçük yaşam birimlerinin oluşturulmasına yönelik "F tipi" hapisane projesini protesto etmek amacıyla açlık grevi ve "ölüm orucu" başlatmışlardır.

6. 2000 yılının Aralık ayı boyunca milletvekillerinden, sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinden ve tanınmış entelektüellerden ve sanatçılardan oluşan arabulucu bir ekip, açlık grevi yapanlarla görüşmüştür. Ayrıca Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nden (AIÖK) bir heyet de, Türk Hükümetinin daveti üzerine, görüşme sürecinin yönetilmesi amacıyla Türkiye'ye gelmiştir.

7. Bayrampaşa Cezaevi Müdürü, 18 Aralık 2000 tarihinde, İstanbul Savcılığının onayına, güvenlik güçlerinin cezaevine müdahalede bulunması yönünde bir talep sunmuştur. Müdür, bu talebiyle birlikte kırk beş mahkûmun "ölüm orucunu" sürdürdüğünü ve bunların, cezaevi doktorları tarafından sağlanan rutin muayeneleri ve önerilen tedavileri reddettiklerini açıklamıştır. Söz konusu mahkûmlar, 15 Aralık 2000 tarihinde Tabipler Odası'nın gönderdiği doktorlar tarafından muayene edilmeyi reddetmişlerdir. Bu doktorlar yine de mahkûmların önemli derecede kilo kaybettiklerini ve sağlık durumlarının kötüye gittiğini tespit etmiş ve gelecek günlerde ilgililerin hayati fonksiyonlarının sona ereceğini ardından ölümlerin meydana gelebileceğini gözlemlemişlerdir. Cezaevi müdürüne göre, güvenlik güçleri tarafından duruma müdahale edilmesi, mahkûmlara gerekli tedavilerin yapılabilmesine ve ölümlerin engellenmesine imkân verecektir.

A. Güvenlik Güçlerinin Bayrampaşa Cezaevine Müdahalesi

8. Güvenlik güçleri, 19 Aralık 2000 tarihinde, başvuranların tutuklu bulunduğu Bayrampaşa Cezaevi'nin de aralarında bulunduğu yirmi kadar cezaevine eş zamanlı olarak müdahale etmiştir. "Hayata Dönüş" olarak adlandırılan bu operasyon sırasında güvenlik güçleriyle mahkûmlar arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır.

9. Bayrampaşa Cezaevi'nde, operasyon, on sekiz koğuştan oluşan C Bloğuna yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Bu operasyon sırasında on iki tutuklu hayatını kaybetmiştir ve başvuranların da aralarında bulunduğu elli kadar tutuklu bazıları ateşli silahla olmak üzere yaralanmıştır.

10. Operasyonun ardından düzenlenen sekiz sayfadan oluşan tutanağa göre, müdahale saat sabah 05.00'a doğru başlamış ve akşam 20.30'a doğru sonlanmıştır. Güvenlik güçleri tarafından yapılan teslim ol çağrılarının ardından bazı koğuşları işgal eden mahkûmlar, direniş göstermeden binadan çıkarılmayı kabul etmişlerdir. Diğer mahkûmlar, koğuşların kapıları arkasında barikatlar kurmuşlar ve ateşli silahlar, lav silahları, Molotof kokteyller ve yanıcı maddeler kullanarak direnişlerine ve saldırılara devam etmişlerdir. Güvenlik güçleri, isyancıları etkisiz hale getirmek için göz yaşartıcı bomba kullanmışlar ve ateşli silahlarını sadece gerekli koşullarda kullanmışlardır (bu tutanakta anlatıldığı şekilde, olayların gidişatının detaylı tarifi için bkz. *İsmail Altun/Türkiye Davası*, No. 22932/02, 9 - 19. paragraflar, 21 Eylül 2010).

11. İtfaiye tutanağına göre, tutuklular tarafından yatak ve karyolalar tutuşturularak bir yangın çıkarıldığı tahmin edilmektedir. Daha sonra alevler tüm koğuşu sarmıştır.

B. Başvuranlara Yapılan Tıbbi Müdahale

12. Tahliye edilmelerinin ardından yaralanmayan ve sağlık durumları müdahale gerektirmeyen tutuklular, doğrudan başka cezaevlerine sevk edilmişlerdir.

Mehmet Güvel, Kemal Ayhan, Murat Acar, Kenan Günyel, Mustafa Gök, Ali Yalçın ve Süleyman Acar, Edirne Cezaevine kabulleri sırasında, muayene edilmişler ve bedenlerinde herhangi bir yaralanma ve darbe izine rastlanmamıştır. Başvuran Rıza Yıldırım ile ilgili sağlık raporunda, ilgilinin elmacık kemiğinde 0,5 cm çapında bir lezyon bulunduğu belirtilmiştir. Son olarak başvuran Ercan Kartal ile ilgili düzenlenen sağlık raporunda, ilgilinin ayağında dikiş gerektiren yaralar bulunduğu belirtilmiştir.

13. Aşağıda belirtilen başvuranlara Bayrampaşa Cezaevinde tıbbi müdahalede bulunulmuştur:

- Mehmet Kulaksız'a, bedeninin farklı yerlerinden (kalça ve sırt) kurşunlanması sebebiyle cerrahi müdahalede bulunulmuştur,
- Serdal Karaçelik, sağ kalçasının yumuşak dokularında kurşun ve mermiler bulunması sebebiyle ortopedi bölümünde bakıma alınmıştır
- Bekir Şimşek, kalçasından kurşunla ve patlayıcı parçalarıyla yaralanması sebebiyle ortopedi bölümüne yatırılmıştır,
- Münire Demirel, yüzünde, başının üst kısmında ve ellerinde yanıklar bulunması sebebiyle hastaneye getirilmiştir, ardından Cerrahpaşa Üniversitesi Hastanesi'nde tedavi görmüştür,
- Gülizar Kesici'ye ilk müdahale, saç derisinde, yüzünde ve sırtında yanıklar bulunması sebebiyle Bayrampaşa Hastanesinde yapılmıştır, ardından akşam vakitlerinde Cerrahpaşa Üniversitesi Hastanesine sevk edilmiştir,
- Saç derisi, sırtı ve elleri yanan Birsen Kars'a ilk müdahale Bayrampaşa Hastanesinde yapılmış, ardından Haseki Hastanesine sevk edilmiştir.
- Mesude Pehlivan, Filiz Gençler, Nursel Demirdöğücü ve Hakkı Akça'nın sağlık durumları, hastaneye sevk edilmelerini gerektirmemiştir, bu mahkûmlara ilişkin raporda, başvuran Filiz Gençler için topuklarında darbeye bağlı hassasiyet bulunduğu, başvuran Nursel Demirdöğücü için sırt ve sol ayağında ağrı iddiası bulunduğu, başvuran Hakkı Akça için bir merminin giriş ve çıkışına bağlı olarak sol kalçasında zararsız bir yaralanma

bulunduğu ve son olarak Mesude Pehlivan için ilgilide darbe ve yaralanma izi bulunmadığı belirtilmiştir.

14. Eyüp (İstanbul) Adli Tıp Kurumu tarafından 11 Ocak 2001 tarihinde, başvuran Birsen Kars'ın maruz kaldığı yaralanmaların hayati tehlike teşkil ettiğine ve yirmi beş günlük bir istirahat gerektirdiğine dair bir rapor düzenlenmiştir.

Aynı raporda, başvuran Gülizar Kesici'nin bedeninde tespit edilen yaraların hayati tehlike oluşturmadığı ve on beş günlük bir istirahat gerektirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

15. Adli Tıp Kurumu, 23 Şubat 2001 tarihinde, başvuran Münire Demirel'in yaralarından dolayı hayati tehlikesinin bulunmadığı ve yaralarının on beş gün istirahat gerektirdiği sonucuna ulaşılan bir rapor düzenlemiştir.

Aynı raporda ateşli silahla yaralanan başvuranlar Serdal Karaçelik, Mehmet Kulaksız ve Bekir Şimşek'in hayati tehlikelerinin bulunmadığı ve bu başvuranların sırasıyla, ilki on gün, diğer ikisinin on beş gün istirahat etmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

C. Bayrampaşa Cezaevinde Meydana Gelen Olaylara İlişkin Ceza Soruşturması ve Ceza Davası

1. "Hayata Dönüş" Operasyonu Sırasında Meydana Gelen Yaralanma ve Ölümler Sebebiyle Açılan Ceza Soruşturması ve Ceza Davası

16. Güvenlik güçleri, 21 Aralık 2000 tarihinde C Bloğunda arama yapmışlardır.

Arama tutanağına göre, güvenlik güçleri söz konusu aramada dört şarjör ile birlikte Kalaşnikof tipi bir saldırı tüfeği ve bu silaha ait 78 mermi ile 57 kovan bulmuşlardır. Ayrıca güvenlik güçleri, şarjör ve mermileriyle birlikte dört silah, yüz kadar kesici alet, bir anten ve uydu alıcısı, şarjörler, adaptörler, yaylar ve şıngalardan yapılmış birçok ok, on bir el yapımı patlayıcı alet, bir matkap, testereler, 58 el yapımı gaz maskesi, asit şişeleri

ve yanıcı maddeler, balyozlar, ses ekipmanları, sahte silahlar, çok sayıda belge, eşya ve yasadışı örgütlere ait görsel ve işitsel kayıtlar ele geçirilmiştir.

17. Eyüp Savcılığı'nın talebi üzerine Adli Tıp Kurumu'ndan birçok bilirkişi, 22 Aralık 2000 ve 19 Ocak 2001 tarihlerinde bilirkişi raporu düzenlemek amacıyla Bayrampaşa Cezaevi'nde incelemeler gerçekleştirmişlerdir. Ziyaretleri sırasında bilirkişiler, jandarmanın operasyondan sonra gerçekleştirdiği genel arama nedeniyle, olay yerinin operasyonlardan sonraki halini korumadığını dikkate almışlardır. Daha sonra ana koridorda ve koğuşlarda kurşun izleri ile tahribatlar tespit etmişler ve olay yerinde on kadar göz yaşartıcı bomba bulmuşlardır.

18. Bilirkişiler, 14 Şubat 2001 tarihli raporlarında, operasyonda kullanılan göz yaşartıcı gaz bombalarının, 35 gram CS gazı (klorobenziliden malononitril) ve 0,21 gram patlayıcı madde içerdiğini tespit etmişlerdir. Bilirkişiler bu gaz bombalarının, dairesel hareketleri sebebiyle, bir defa fırlatıldıklarında ilke olarak geri toplanamayacağını ve hedefteki kişiler tarafından geri gönderilemeyeceğini belirtmişlerdir. Kullanılan gaz miktarının öldürücü dozun çok üzerinde olduğunu ve koğuşlarda çıktığı beyan edilen yangınların sebebini kesin olarak tanımlamanın mümkün olmadığını tespit etmişlerdir. Gazın gözde ve deride yanıklara, iltihaba, solunum yolunda yanmaya, boğulma hissiyatına bağlı paniğe, bulantıya, baş dönmesi ve baş ağrısına, ateşlenmeye ve hareketlerde azalmaya sebep olabileceğini belirtmişlerdir. Bilirkişiler, ilgili koğuşun (C1) yüzölçümünü ve orada bulunan göz yaşartıcı gaz bombası miktarını (kırk beş) dikkate alarak, söz konusu koğuşta kullanılan göz yaşartıcı gaz miktarının öldürücü sınırdan kat ve kat fazla olduğu sonucuna varmışlardır.

19. Bilirkişiler ayrıca, bu koğuşta bulunan gaz bombalarının şu uyarıyı barındırdığını tespit etmişlerdir: "Kapalı alanlarda kullanmayın, kullanmadan önce ortamda yeterince hava akımı olduğundan emin olun (...). Gaz bombasını insan veya yanıcı maddelerin bulunmadığı bir alana fırlatın". Yetkililer, koğuşta kâğıt, kıyafet, sünger yatak hatta bazı organik

solvent (benzen ve toluen) kalıntılarının bulunduğu plastik şişeler gibi yanıcı maddelerin bulunduğunu kaydetmişlerdir. Bilirkişiler, bazı mahkûmların yanmış eşyalarının kumaşlarından ve kıyafetlerinden alınan numunelerin incelenmesinin, etanol ve metanol içeren organik çözücülerin bulunduğunu ortaya çıkardığını ve yangınların çıkış sebebinin kesin olarak belirlenmesinin mümkün olmadığını, yangına, yanıcı maddelerin bulunduğu bir alanda göz yaşartıcı gaz bombalarının aşırı kullanımının sebep olabileceğini veya tutuklular tarafından çıkarılmış olabileceğini (kendini yakma veya kasıtlı olarak yangın çıkarma) belirtmişlerdir.

20. Bilirkişiler, ana koridorun duvarlarındaki izlerin, ateşin tek ve aynı yönden yani idarenin bürolarından ana koridorun sonunda bulunan 19 no.lu koğuşa doğru açıldığını gösterdiğini eklemişlerdir. Avlunun ve koğuşların iç duvarlarında tespit edilen izlerle ilgili olarak, raporda bu izlerin karşı binada bulunan koğuşların çatısından ve avlunun iç duvarlarının parmaklıklarından açılan ateşten kaynaklandığı belirtilmiştir.

21. Eyüp Cumhuriyet Savcısı, 1 Kasım 2001 tarihinde, daha önce yapılan iki olay yeri keşfi sırasında belirsiz kalmış hususları netleştirmek amacıyla dört adli tabipten oluşan bilirkişi heyetiyle birlikte yeniden Bayrampaşa Cezaevi'ne gitmişlerdir. Yapılan incelemeler, ana koridora odaklanmıştır. Bilirkişiler, ana koridorda bulunan mermi izlerinin sayısını, bu izlerin koridordaki kesin yerlerini, boyutlarını, özelliklerini ve atış yönlerini ayrıntılı bir şekilde tespit etmişlerdir.

22. İstanbul Jandarma Bölge Komutanlığı, 16 Mayıs 2002 tarihli yazısında, savcılığa güvenlik güçlerinin müdahale planı hakkında bilgi vermiştir. Müdahalenin dört aşamada gerçekleştirildiğini, operasyona hangi birimlerin katıldığını belirtmiş ve bu birimlerin her birine ne görev verildiğini açıklamıştır.

23. Eyüp Cumhuriyet Savcısı, 8 Mayıs 2003 tarihinde, İstanbul Valiliği'nden Bayrampaşa Cezaevi bünyesinde yürütülen operasyona katılan güvenlik güçleri hakkında soruşturma yapılması için izin talebinde bulunmuştur.

24. Valilik, 25 Ağustos 2003 tarihinde, talep edilen iznin verilmesini reddetmiştir.

25. İstanbul İdare Mahkemesi ("İdare Mahkemesi"), 16 Mart 2004 tarihinde, operasyona katılan görevlilerin kimliklerinin belirlenmediği ve ifadelerinin alınmadığı gerekçesiyle, ihtilaf konusu kararı iptal etmiştir.

26. Valilik, 2 Nisan 2005 tarihinde, soruşturma yapılmasına izin verilmesi konusundaki red kararını yinelemiştir. İdare Mahkemesi, 28 Haziran 2005 tarihinde, daha önce tespit edilen gerekçeler gibi benzer gerekçelerle bu kararı da iptal etmiş olup dava dosyasını Valiliğe geri göndermiştir.

27. Valilik 10 Nisan 2006 tarihinde soruşturma açılmasına ilişkin talebi reddettiğini yinelemiştir.

28. İdare Mahkemesi, 21 Eylül 2006 tarihinde, 10 Nisan 2006 tarihli Valilik kararını da iptal etmiştir. İdare Mahkemesi, kamu görevlilerinin yargılanmasına dair 4483 sayılı Kanun'un 2. maddesi uyarınca, işkence ve kötü muamele suçlarını işleyen kamu görevlileri hakkında kovuşturma yapılabilmesi için hiyerarşik bir iznin gerekmediğini tespit etmiştir. İdare Mahkemesi, Valilik kararının kanuna ve usule aykırı olduğu kanaatine varmış olup dosyayı, incelenmesi amacıyla Savcılığa intikali için Valiliğe geri göndermiştir.

29. Eyüp Cumhuriyet Savcısı, 1 Nisan 2010 tarihinde, operasyona katılan bazı jandarmaların kimliklerinin halen belirlenmemiş olduğunu tespit ederek bu kişilerle ilgili soruşturmanın ayrı olarak yürütülmesine karar vermiştir.

30. Eyüp Cumhuriyet Savcısı, 2 Nisan 2010 tarihinde, operasyonda Bayrampaşa Cezaevi'nde görev almamış veya sadece mahkûmların cezaevlerine ve hastanelere sevk görevlerine katılmış olan 214 jandarma hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermiştir. Eyüp Cumhuriyet Savcısı, sevk sırasında olduğu ileri sürülen kötü muamele iddialarının tamamen dayanaktan yoksun olduğunu tespit etmiş ve bu

konuya ilişkin ceza yargılamasının zaman aşımına uğradığını eklemiştir (yukarıdaki 45. paragraf).

31. Eyüp Cumhuriyet Savcısı, aynı gün, operasyona katıldığı belirlenen otuz dokuz jandarma görevlisi hakkında ceza davası açılması için soruşturma dosyasını Bakırköy Savcılığına iletmiştir.

32. Bakırköy Cumhuriyet Savcısı, 20 Nisan 2010 tarihinde, söz konusu otuz dokuz jandarma görevlisini, görevlerinin icrası sırasında cinayet işlemekle ve cinayete teşebbüs etmekle suçlamıştır. Bakırköy Cumhuriyet Savcısı, jandarmaları aşırı kuvvet ve silah kullanımıyla görevlerinin kendilerine tanıdığı yetkiyi aşmakla suçlamıştır zira bu durum, on iki mahkûmun ölümüne, yirmi dokuz mahkûmun yaralanmasına sebep olmuştur.

33. Dava, Bakırköy Ağır Ceza Mahkemesi önünde açılmıştır.

34. İlk duruşma 23 Kasım 2010 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu duruşma sırasında Ağır Ceza Mahkemesi, operasyondan birkaç gün önce İstanbul'a gelen Elazığ Jandarma Komando Taburu'na bağlı jandarma görevlilerinden müteşekkil 27 sanığın ifadesini almıştır. Tanıklardan bazıları, Bayrampaşa Cezaevi'ne düzenlenen operasyonda yer almadıklarını, yalnızca Ümraniye Cezaevi (İstanbul) operasyonuna katıldıklarını, kendilerine, önceki ifadeleriyle çelişen beyanları sorulduğunda, yanlışlıkla söylenmiş sözler olduğunu ifade etmişlerdir. Bayrampaşa Cezaevi operasyonunda yer alan bazı jandarma görevlileri, olaylar sırasında ihtiyat grubu olarak görevlendirildiklerini ve görevlerinin yalnızca mahkûmların tahliye edilmesini sağlamakla sınırlı olduğunu belirtmişlerdir. Diğer sanıklar ise, operasyon sırasında cezaevi çevresinin güvenliğinden sorumlu olduklarını açıklamışlardır. Tüm sanıklar, silahlı olmadıklarını ifade etmişlerdir. Sanıklar, zaman zaman önceki ifadelerini değiştirmişler, bazıları da cezaevi içindeki operasyona katıldıklarını inkâr etmişlerdir. Sanıklar, davacıların avukatları tarafından doğrudan sorgulandıklarında genel ve kaçamak cevaplar vermişler veya operasyonun gidişatı hakkında hiçbir şey bilmediklerini veya artık hatırlamadıklarını belirtmişlerdir. Aynı duruşma

sırasında, Ağır Ceza Mahkemesi, şikâyetçi bir mağdurun ifadelerini de almıştır. Bu mağdur, salonda bulunan ve Ümraniye Cezaevi'ne düzenlenen operasyonda yer aldığını dile getiren görevlilerden bir tanesini teşhis etmiş ve bu kişinin operasyon sırasında kendi koğuşlarına müdahale eden görevliler arasında olduğunu söylemiştir.

35. Ertesi gün, 24 Kasım 2010 tarihinde gerçekleşen ikinci duruşma esnasında, Ağır Ceza Mahkemesi operasyonun ne şekilde gerçekleştiğini açıklayan ve güvenlik güçlerinin ateşli silahları ve göz yaşartıcı gaz bombasını aşırı derecede kullandıklarını belirten dokuz şikâyetçinin ifadelerini almıştır. Davacılar, mahkûmların ateşli ve diğer silahları kullandıklarını inkâr etmişlerdir. Duruşmanın sonunda, Ağır Ceza Mahkemesi, askeri makamları operasyonun planlaması hakkında bilgi vermeye ve 15 Aralık 2000 tarihindeki müdahale planını kendisine iletmeye davet etmiştir. Ayrıca, askeri makamlar eğer mevcutsa operasyonun görüntü kayıtlarını iletmeye davet edilmişlerdir. Ağır Ceza Mahkemesi, hazır bulunmayan sanıkların getirilmesini ve adreslerinde bulunamayan sanıkların tutuklanmasına karar vermiştir. Ağır Ceza Mahkemesi, bazı tanıkların ifadelerinin yeniden alınmasına Mahkeme davetine icabet etmeyen bazı tanıkların zorla getirilmelerine karar vermiştir. Ağır Ceza Mahkemesi, duruşmaya katılmayan ve adreslerinde bulunamayan sanıklar hakkında yakalama emri çıkarılmasına karar vermiştir. Ağır Ceza Mahkemesi, bazı tanıkların ifadelerinin istinabe yoluyla yeniden alınmasına ve Mahkeme davetine icabet etmeyen bazı tanıkların zorla getirilmelerine karar vermiştir.

36. İstanbul Jandarma Bölge Komutanlığı, 22 Mart 2011 tarihinde, "gizli" belge şeklinde sınıflandırılan 15 Aralık 2000 tarihli müdahale planını Bakırköy Ağır Ceza Mahkemesine sunmuştur. İstanbul Jandarma Bölge Komutanlığı, planın arşiv düzenlemesi sırasında bulunduğunu belirtmiştir.

37. Bu belgede, cezaevindeki mahkûm sayısı, devletin bu cezaevi üzerinde senelerden beri süregelen denetim eksikliği, "ölüm orucunu" devam ettirmeye zorlanan mahkûmları kurtarma ve kendilerini yasadışı örgütlerin etkisinden kurtarma gerekliliği gibi Bayrampaşa Cezaevi'ndeki

durum hakkında bilgiler bulunmaktadır. Planda ayrıca zamanda olası bir müdahale esnasında karşılaşılabilecek direniş ve mahkûmların jandarma görevlilerine karşı kullanmaları muhtemel silah türleri hakkında detaylı bilgiler yer almaktadır.

38. Bu plana göre, operasyon G günü ile S saatinde ve dört aşamada gerçekleştirilecektir.

Planın birinci aşamasında, operasyona müdahale edecek olan jandarmaların eğitilmesi ve müdahalenin G-2 gününde sonuçlanması öngörülmektedir.

İkinci aşama güvenlik güçlerinin Cezaevine yayılması ile ilgilidir. Müdahalenin G gününde S-10 saatinde sonlandırılması gerekmektedir.

Plana göre, Ankara Jandarma Komando Özel Asayiş Birliği fiili müdahale ve destek grubu, Halkalı Jandarma Komando Tabur Komutanlığı'na bağlı birlikler ve Bayrampaşa Cezaevi Jandarma Koruma Tabur Komutanlığı'na bağlı görevliler C bloktan sorumlu emniyet grubu ve Avrupa Yakası'ndan gelen bölük ise ihtiyat grubu olarak görev yapacaktır. Tahliye ve muhafaza grubu için cezaevi taburu ve İstanbul Jandarma Bölge Komutanlığı'na bağlı görevlilerden oluşacaktır. İlk yardım birimi jandarma taburu görevlilerinden, sevk ve nakil birlikleri ise İstanbul bölge Jandarma Komutanlığı görevlilerinden oluşacaktır. Planda, her birimde bulunacak silah ve teçhizat da belirtilmektedir.

Üçüncü aşama müdahale ile ilgilidir. Müdahale öncesi, mahkûmların megafonla bilgilendirilmesi, emirlere uymaları ve direnmemeleri konusunda ikaz edilmeleri öngörülmektedir. Direniş olması halinde, tavanda ve duvarlarda delikler açılması ve göz yaşartıcı gaz bombalarının bu deliklerden atılması planlanmaktadır. Aynı zamanda göz yaşartıcı gaz bombaları, direnişi engellemek için aynı anda koğuşların giriş kapılarından ve deliklerden içeri atılacaktır. Gerektiğinde, koğuşlara girmek için havalandırma duvarları yıkılacaktır. Plana göre, güvenlik güçleri ilerledikçe alanları emniyetli hale getirerek acele etmeksizin adım adım ilerlemelidirler. Koridora girildiği esnada, göz yaşartıcı gaz bombasının ve silahların orantılı

bir şekilde kullanımı, mahkûmların direnişlerini engellemeye imkân verecektir. Güvenlik güçleri, mahkûmların delici ve kesici aletler, el yapımı bombalar, ateşli silahlar ve el yapımı alev makinesi kullanabileceklerini akıllarında bulundurmaları gerekir. Mahkûmların dağılması durumunda, güvenlik güçleri grup halinde onları etkisiz hale getirmelidirler. Aksi durumda, mahkûmların bir araya geldikleri alan kontrol altına alınacaktır ve binanın geri kalan kısımları, güvenlik güçlerinin mahkûmların toplandıkları alanlara yoğunlaşmalarından önce emniyete alınacaktır. Böylelikle, denetim altına alınacak mahkûmlar, tahliye edilmek üzere destek gruplarına teslim edileceklerdir.

Sonuç olarak operasyonun dördüncü aşamasında, müdahalenin sonlandırılmasıyla birlikte güvenlik güçlerinin cezaevinden ayrılması öngörülmektedir.

39. Akabinde planda, operasyona katılacak tüm gruplara yönelik ayrıntılı talimatlar yer almaktadır. Fiili müdahale ve destek grubunun eğitimlerinin müdahale tarihinden 2 gün önce tamamlanması öngörülmekte, bu grubun gerçek şartlarda askeri eğitime tabii tutulmaları gerektiği kaydedilmektedir. Planda, güvenlik güçlerinin kullanacakları silah ve teçhizat detaylarıyla belirtilmekte, güç ve silah kullanımının orantılı kuvvet ilkesine göre gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Güvenlik güçlerinin karşılaşılabilecek farklı durumlarda ne tür tutum sergilemeleri gerektiği açıklanmaktadır. Mahkûmlar tarafından ateşli silah kullanılması durumunda, güvenlik güçleri derhal silahla karşılık vereceklerdir. Planda, emir komuta zinciri de açık bir şekilde gösterilmektedir. C blok planı ve bir koğuş yerleşim planı da operasyon planının ekinde yer almaktadır.

40. Diğer taraftan İstanbul İl Jandarma Komutanlığı, 22 Mart 2011 tarihli yazısında, operasyonun görüntü kayıtlarının bulunmadığını ifade etmiştir.

41. Ağır Ceza Mahkemesi, 6 Nisan ve 27 Temmuz 2011 tarihinde gerçekleştirilen duruşmalar sırasında, sanıkları, davacıları ve tanıkları

dinlemiştir. Ağır Ceza Mahkemesi, istinabe yoluyla alınan ifadeleri dosyaya eklemiş ve henüz icra edilmemiş olan yargılama işlemlerini yinelemiştir.

42. Tarafların, yerel mahkemeler önünde sürdürülen davanın tamamlanmak üzere olduğunu tespit etmelerine veya varsaymalarına izin verecek nitelikte herhangi bir unsur dosyada yer almamaktadır.

2. Cezaevi Personeli Hakkında Görevi Kötüye Kullanma ve Mahkûmların Tahliyesi Sırasında Müdahale Eden Jandarmalar Hakkında Görevi Kötüye Kullanma ve Mahkûmlara Yönelik Kötü Muamele Nedeniyle Açılan Ceza Davaları

43. Cumhuriyet savcısı, 16 Temmuz 2001 tarihinde, cezaevi personeline mensup 155 kişiyi - cezaevinde görevli ve X-Ray cihazlarından sorumlu ceza infaz koruma memurları ve jandarmaları - cezaevinin içine ateşli silahların alınmasına izin verdikleri gerekçesiyle suçlamıştır. Savcı, ayrıca operasyon sonrasında mahkûmların tahliyesiyle görevli 1460 jandarmayı, tahliye sırasında mahkûmlara kötü muamele yaptıkları gerekçesiyle görevlerini kötüye kullanmakla suçlamıştır.

44. Eyüp Asliye Ceza Mahkemesi, 2 Şubat 2007 tarihinde, mahkûmların tahliyesinde görevli 1460 jandarmayla ilgili davanın, cezaevi personeli hakkında açılan davadan ayrılmasına karar vermiştir.

45. Asliye Ceza Mahkemesi, 23 Haziran 2008 tarihinde, jandarmalara karşı açılan ceza davasının zaman aşımına uğradığı gerekçesiyle düşürülmesine karar vermiştir. Asliye Ceza Mahkemesi, söz konusu görevlilere atfedilen olayların 19 Aralık 2000 tarihine dayandığını ve zaman aşımı süresinin 19 Haziran 2008 tarihinde sona erdiğini tespit etmiştir.

Asliye Ceza Mahkemesi ayrıca, aynı gerekçeyle aynı tarihte verilen bir kararla, cezaevi personeli hakkında yürütülen ceza davasını da düşürmüştür. Bu karara karşı hiçbir temyiz başvurusu yapılmamıştır.

46. Yargıtay, 31 Mayıs 2011 tarihinde, jandarmalarla ilgili verilen karara karşı yapılan temyiz başvurusunu reddetmiş ve mahkeme kararını onamıştır.

3. İsyân Nedeniyle Mahkûmlar Hakkında Yürütülen Ceza Davası

47. Eyüp Cumhuriyet savcısı, 27 Şubat 2001 tarihinde, 167 mahkûmu isyan çıkarmakla suçlamıştır.

48. Eyüp Asliye Ceza Mahkemesi, 28 Nisan 2009 tarihinde, zaman aşımı nedeniyle ceza davasını sonlandırmıştır.

49. Başvuranlar Ercan Kartal, Şadi Naci Özpolat, Kenan Günyel, Serdal Karaçelik, Nursel Demirdöğücü, Mehmet Güvel, Filiz Gençer, Mehmet Kulaksız, Mesude Pehlivan, Bekir Şimşek ve Münire Demirel, 4 Mayıs 2009 tarihinde, başvurunun sunulduğu tarihte halen derdest olan bu karara karşı temyiz başvurusunda bulunmuşlardır.

50. Yargıtay, 13 Şubat 2012 tarihinde ilgililerin temyiz başvurusunu reddetmiş ve ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK VE UYGULAMASI

51. Somut olayla ilgili olarak olayların meydana geldiği tarihte yürürlükte olan iç hukuk ve uygulaması, *Gömi ve diğerleri/Türkiye*(No. 35962/97, §§ 42-45, 21 Aralık 2006), *Ceyhan Demir ve diğerleri/Türkiye* (No. 34491/97, §§ 77-80, 13 Ocak 2005) ve *Leyla Alp ve diğerleri/Türkiye* (No. 29675/02, §§ 54-56, 10 Aralık 2013) kararlarında açıklanmıştır.

52. Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin ("AIÖK") Türk Cezaevlerinde 19 Aralık 2000 tarihinde güvenlik güçleri tarafından yürütülen operasyonlara ilişkin 13 Aralık 2001 tarihli raporu (CPT/Inf (2001) 31), *İsmail Altun/Türkiye* Kararında (daha önce anılan karar, 57. paragraf) yer almaktadır.

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. MAHKEMEYE BAŞVURMA HAKKI (LOCUS STANDI) İLE İLGİLİ OLARAK

53. Mahkeme'nin İçtüzüğü'nün 36. ve 45. maddeleri aşağıdaki şekildedir:

Madde 36

(Başvuranın Temsili)

" 1. Kişiler, hükümet dışı örgütler veya birey grupları, başlangıçta, Sözleşme'nin 34.maddesine göre başvurularını bizzat kendileri veya bu maddenin dördüncü fıkrasına göre atanmış temsilcileri aracılığıyla yapabilirler. (...) "

Madde 45

(İmzalar)

" 1. Sözleşme'nin 33 veya 34.maddelerine göre yapılan bir başvuru yazılı olarak sunulur ve başvuran veya başvuranın temsilcisi tarafından imzalanır.

(...)

3. Başvurucuların 36.maddeye göre temsil edilmeleri halinde, temsilci veya temsilciler tarafından bir vekâlet veya yetki belgesi eklenir. "

54. Mahkeme, başvuranların bizzat kendileri başvuruda bulunmak yerine, Mahkeme İçtüzüğü'nün 36. maddesinin 1. fıkrası uyarınca bir temsilci tarafından temsil edilmeye karar vermeleri durumunda, İçtüzüğü'nün 45. maddesinin 3. maddesi gereğince yazılı bir yetki belgesinin imzalanarak Mahkeme'ye sunulması gerektiğini hatırlatmaktadır. Temsilcilerin, 34. madde anlamında, Mahkeme huzurunda temsil ettikleri mağdur olduğunu iddia eden kişiden kesin ve net talimatlar almış olduğunu kanıtlayabilmesi esastır (bkz. diğer kararlar arasında *Post/Hollanda* (kabul edilebilirlik hakkında karar), no. 21727/08, 20 Ocak 2009, *Valentin Câmpeanu adına*

Hukuki Kaynaklar Merkezi/Romanya [BD], no. 47848/08, § 102, AİHM 2014).

55. Somut olayda hiçbir başvuran, Mahkeme'de kendi kendini temsil etmemiştir, ilgililerin hepsi Avukat O. Aslan ve meslektaşları aracılığıyla başvuruda bulunmuştur. Dolayısıyla bu avukatlar, müvekkileri tarafından imzalanan vekâlet belgelerini sunmak zorundadırlar. Hâlbuki ilk dava dilekçesinden itibaren, ilgililer, başvuranlar Bekir Şimşek, Kemal Ayhan ve Erkan Erdem'in yetki belgelerini sunabilecek durumda değillerdir.

56. Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü, başvuranların avukatlarından, başvuranlar Bekir Şimşek, Kemal Ayhan ve Erkan Erdem'in yetki belgelerine ilişkin formları doldurarak ve imzalayarak Mahkeme'ye göndermelerini üç defa talep etmiştir (4 Mart 2010, 7 Aralık 2010 ve 31 Mart 2011 tarihli yazılar) ancak söz konusu belgeler gönderilmemiştir.

57. Mahkeme, 6 Temmuz 2011 tarihli yazısında, Avukat O. Aslan'ı eksik yetki belgelerini sağlamaya yeniden davet etmiştir. Mahkeme, bu yazıda, yanlılıkla başvuranlar Bekir Şimşek, Kemal Ayhan ve Erkan Erdem'in yetki belgelerinin kendisinde bulunduğunu belirtmiştir.

58. Ardından 2 Temmuz 2015 tarihinde Mahkeme, başvuranlar Bekir Şimşek, Kemal Ayhan ve Erkan Erdem'in de aralarında bulunduğu beş kişiyle ilgili yetki belgelerinin halen kendisine iletilmediği konusunda Avukat O. Aslan'ı bilgilendirmiştir. Bu başvuranların yetki belgelerinin kendisinde bulunduğunu yanlılıkla belirttiğinin altını çizmiştir. Avukat O. Aslan, cevaben, sadece iki başvuranın yetki belgesini Mahkeme'ye göndermiş, ancak başvuranlar Bekir Şimşek, Kemal Ayhan ve Erkan Erdem'e ilişkin yetki belgelerini göndermemiştir ve bu durumla ilgili hiçbir açıklama yapmamıştır.

59. Mahkeme, söz konusu tarihte dava dosyasının, bu başvuranların mevcut başvuruyu, Mahkeme önünde Avukat O. Aslan ve meslektaşları aracılığıyla sunmak istediklerine dair herhangi bir belge bulunmadığını tespit etmektedir. Üstelik ilgililerin, temsil yetkisi sunulmasına ilişkin bu basit ama çok önemli usuli gerekliliğe neden riayet edemedikleri dava

dosyasından anlaşılmamaktadır. Mahkeme, bu koşullarda, Avukat O. Aslan ve meslektaşlarının, Sözleşme'nin sözde ihlalinden mağdur olduğunu iddia eden başvurular Bekir Şimşek, Kemal Ayhan ve Erkan Erdem'in veya bu şahıslar tarafından temsilcileri olarak tayin edilmiş başka bir kişinin özel ve açık talimatlarını aldıklarını kanıtlamamış oldukları kanısındadır (bu anlamda bk. *Ghiurau/Romanya* (kabul edilebilirlik hakkında karar), no.28342/03, 12 Mart 2013).

60. Dolayısıyla başvurunun Bekir Şimşek, Kemal Ayhan ve Erkan Erdem ile ilgili kısmı, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrası anlamında Sözleşme hükümlerine kişi yönünden (*ratione personae*) uygun değildir ve Sözleşme'nin 35. maddesinin 4. fıkrası uyarınca reddedilmesi gerekmektedir (aynı anlamda bk. Daha önce anılan karar *Post, Tanchev ve diğerleri/Bulgaristan* (kabul edilebilirlik hakkında karar), No.17366/04, 2 Haziran 2009, *Kavaklıoğlu ve diğerleri/Türkiye* (kabul edilebilirlik hakkında karar), No.15397/02, §§ 48-50, 5 Ocak 2010, *Çiğdem/Yunanistan* (kabul edilebilirlik hakkında karar), No.22009/10, §§ 20-23, 26 Haziran 2012 ve daha yeni bir tarihte verilen *Şeren/Türkiye* kararı (kabul edilebilirlik hakkında karar), No. 41730/10, 17 Şubat 2015).

II. HÜKÜMETİN İTİRAZI HAKKINDA

61. Hükümet, Mahkeme'yi, iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle mevcut başvuruyu reddetmeye davet etmektedir. Hükümet, görevi kötüye kullandıkları ve kötü muamelede buldukları gerekçesiyle 1.460 jandarma hakkında açılan ceza davasının Yargıtay önünde halen derdest olduğunu belirtmektedir.

Hükümet ardından, ihtilaf konusu operasyonun yürütülmesiyle ilgili olarak otuz dokuz jandarma hakkında açılan ceza davasının da, halen Bakırköy Ağır Ceza Mahkemesi önünde derdest olduğunu belirtmekte ve Eyüp Savcılığı tarafından kimliği tespit edilemeyen jandarmalar hakkında

soruşturma başlatıldığını ve bu soruşturmanın da halen derdest olduğunu eklemektedir (yukarıdaki 29. paragraf).

62. Başvuranlar, Hükümetin ileri sürdüğü gerekçelere itiraz etmektedirler.

63. Mahkeme, öncelikle görevi kötüye kullandıkları ve kötü muamelede buldukları gerekçesiyle jandarmalar hakkında yürütülen ceza davası hakkında ileri sürülen ilk itirazın birinci kısmına ilişkin olarak, Asliye Ceza Mahkemesinin ceza davasını zaman aşımına uğradığı gerekçesiyle 23 Haziran 2008 tarihinde sonlandırdığını ve Yargıtay'ın 31 Mayıs 2011 tarihinde Asliye Ceza Mahkemesinin bu kararını onadığını dikkate almaktadır. Bu bağlamda Mahkeme, başvurunun kabul edilebilirliği hakkında karar verilmesinden önce olması koşuluyla, başvurunun yapılmasından kısa bir süre sonra iç hukuk yollarında son aşamaya geldiğinde kendisine başvurulmasına müsamaha gösterdiğini hatırlatmaktadır (diğer kararlar arasında bk. *Karoussiotis/Portekiz*, No.23205/08, § 57, AİHM 2011 (özetler) ve *Özçelebi/Türkiye*, No.34823/05, § 35, 23 Haziran 2015). Dolayısıyla Mahkeme, bu hususla ilgili Hükümetin sunduğu itirazı reddetmektedir.

64. Mahkeme, ilk itirazın ikinci kısmıyla ilgili olarak, burada söz konusu soruşturmanın ve davanın etkinliğine, dolayısıyla makamların Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri tarafından kendilerine zorunlu kılınan usuli yükümlülöklere riayet etmedikleri iddiasına ilişkin şikâyetlerin esasına yakından bağılı bir sorundan bahsedildiğı kanısındadır (örneğin bk. *Perişan ve diğlerleri/Türkiye*, No.12336/03, § 66, 20 Mayıs 2010). Dolayısıyla Mahkeme, Hükümet tarafından ileri sürülen ilk itirazın ikinci kısmının, esasla birleştirilmesine karar vermiştir.

III. "HAYATA DÖNÜŞ" OPERASYONUNUN YÜRÜTÜLMESİNE İLİŞKİN OLARAK SÖZLEŞME'NİN 2 VE 3. MADDELERİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

65. Başvuranlar, Bayrampaşa Cezaevinde yürütülen "Hayata Dönüş" Operasyonu sırasında makamlar tarafından kullanılan kuvvetin aşırı ve orantısız olduğu kanısında olup bu durumu ileri sürmektedirler. Başvuranlar, operasyonun nasıl sürdürüldüğüne ışık tutacak nitelikte ciddi ve etkin bir soruşturmanın yapılmadığından şikâyetçidirler. Başvuranlar ayrıca, operasyon sırasında kötü muameleyle maruz kaldıklarını iddia etmektedirler.

Başvuranlar, Sözleşme'nin 2 ve 3. maddelerini ileri sürmektedirler, bu maddelerin somut olayla ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

Madde 2

" 1. Herkesin yaşam hakkı yasanın koruması altındadır. (...)

2. Öldürme, aşağıdaki durumlardan birinde kuvvete başvurmamanın kesin zorunluluk hâline gelmesi sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz:

a) Bir kimsenin yasadışı şiddete karşı korunması için;

(...)

c) Ayaklanma veya isyanın, yasaya uygun olarak bastırılması için. "

Madde 3

" Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tâbi tutulamaz."

A. Tarafların İddiaları

66. Makamların söz konusu operasyonu hazırlama ve yürütme yöntemlerinden şikâyetçi olan başvuranlar, özellikle kullanılan silahların türlerini ileri sürmektedirler. Başvuranlar, bu operasyon sırasında hayatlarının tehlikeye atıldığını ileri sürmektedirler. Başvuranlar ayrıca, operasyon vesilesiyle aşırı göz yaşartıcı gaz kullanımına maruz

kaldıklarından şikâyetçidirler, özellikle C-1 koğuşunda tutuklu bulunan başvuranlar Nursel Demirdöğücü, Birsen Kars, Mesude Pehlivan, Filiz Gençler, Münire Demirel ve Gülizar Kesici aşırı gaz kullanımı sebebiyle zehirlenmiş ve hastalanmışlardır. Başvuranlara göre, yangınlar aşırı göz yaşartıcı gaz kullanımı sebebiyle çıkmıştır. Başvuranlar, öte yandan Devleti, kendi denetimini altında tutulan kişilerin can güvenliğini sağlayama yükümlülüğünü yerine getirmemekle suçlamaktadırlar.

67. İlgililer diğer taraftan, ihtilaf konusu operasyon süresince meydana gelen yaralanmalar ve ölümlere ilişkin ceza davasının halen sonlanmamış olmasından üzüntü duymaktadırlar. Başvuranlar son olarak, operasyonun gerçek sorumlularının adalet tarafından asla sorgulanmadıklarını ileri sürmektedirler.

68. Hükümet, güvenlik güçlerinin müdahalesinin, cezaevi üzerinde Devlet otoritesinin yeniden kurulması, cezaevinin güvenli hale getirilmesi ve "açlık grevi" yapan suçluların tedavi edilmesi gerekçelerine istinaden haklı bir müdahale olduğunu belirtmektedir. Bu konuyla ilgili olarak, Hükümet, acil bir durumun söz konusu olduğunu ve operasyonun amacının öncelikle açlık grevi yapanların hayatlarını korumak olduğunu ileri sürmektedir. Hükümet, makamların durumu sonlandırmaya yönelik çabalarının etkisiz olduğunu eklemektedir.

69. Hükümet ardından, operasyon süresince mahkûmların hayatlarını korumaya yönelik her türlü önlemin alındığını belirtmektedir. Güvenlik güçleri, müdahalelerinden önce tutukluların teslim olmaları için birçok defa çağrıda bulunmuş ve göz yaşartıcı gaz kullanmışlardır. Bazı koğuşlarda kalan mahkûmlar, direnmeden makamların çağrılarına uymuşlar, diğer mahkûmlar ise direnmeye devam etmişlerdir, direnen mahkûmlar barikatlar kurmuşlar, kolluk kuvvetleri üzerine ateş açmışlar, yanıcı ve patlayıcı maddeler fırlatmışlar ve koğuşlar ile koridorları ateşe vermişlerdir. Hükümet, kadınların bulunduğu koğuşlarla ilgili olarak, mahkûmların yangının güvenlik güçlerinin bulunduğu çatıya doğru yayılması amacıyla en üst katı ateşe verdiklerini belirtmektedir.

B. Mahkeme'nin Değerlendirmesi

70. Başvuranlar Birsen Kars, Mehmet Kulaksız, Serdal Karaçelik ve Hakkı Akça ile ilgili olarak Mahkeme, aşağıdaki paragraflarda açıklayacağı sebeplerden dolayı (aşağıdaki 72-76. paragraflar) bu başvuranların Sözleşme'nin 2. maddesi açısından değerlendirilmeleri gerektiği kanısındadır.

1. Başvuranlar Birsen Kars, Mehmet Kulaksız, Serdal Karaçelik ve Hakkı Akça ile ilgili olarak, Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiği iddiası hakkında

a) Sözleşme'nin 2. Maddesinin Uygulanabilirliği Hakkında

71. Hükümet, mevcut davada Sözleşme'nin 2. maddesinin uygulanabilirliğine itiraz etmektedir.

72. Mahkeme, başvuranlar Mehmet Kulaksız, Serdal Karaçelik ve Hakkı Akça'nın güvenlik güçlerinin açtığı ateş sonucunda yaralandıklarını, ancak bu yaralanmaların ölümlerine sebebiyet vermediğini ve hayati tehlike teşkil etmediğini dikkate almaktadır (yukarıdaki 13 ve 15. paragraflar).

73. Bu bağlamda Mahkeme, daha önce de, mağdurun yaralarının hayati tehlike teşkil etmediği durumlarda Sözleşme'nin 2. maddesinin uygulanabilirliğine karar vermiş olduğunu hatırlatmaktadır (*Evrım Öktem/Türkiye*, No.9207/03, §§ 42-43, 4 Kasım 2008, *Peker/Türkiye (no. 2)*, No.42136/06, §§ 41-42, 12 Nisan 2011 ve *Trévalec/Belçika*, No.30812/07, § 61, 14 Haziran 2011, bu davalarda başvuranlar, bacaklarından vurulmuştur). Üstelik bu davadaki olaylarla aynı olayları içeren *Düzova/Türkiye* (No. 40310/06, §§ 67-73, 5 Haziran 2012), *Şat/Türkiye* (No.14547/04, §§ 58-64, 10 Temmuz 2012), *Erol Arıkan ve diğerleri/Türkiye* (No.19262/09, §§ 70-71, 20 Kasım 2012) ve *Songül İnce ve diğerleri/Türkiye* (No. 25595/08 ve 34252/10, §§ 71-73, 26 Mayıs 2015) davalarında, Mahkeme, ilgililerin yaraları (güvenlik güçlerinin ateş açması sonucunda uyluk kemiği, dirsek ve kaval kemiği kırıkları) hayati tehlike

teşkil etmese de Sözleşme'nin 2. maddesinin uygulanabilir olduğuna karar vermiştir. Bu kararı verirken Mahkeme, güvenlik kuvvetlerinin müdahalesini çevreleyen koşulları, özellikle kullanılan kuvvetin derecesini ve türünü dikkate almıştır.

74. Ayrıca Mahkeme, başvuranlar Mehmet Kulaksız, Serdal Karaçelik ve Hakkı Akça'ya karşı kullanılan kuvvetin özelliklerinin potansiyel olarak ölümcül olduğu ve bu başvuruları içeren durumlarda Sözleşme'nin 2. maddesinin uygulanabileceği kanısındadır.

75. Başvuran Birsen Kars ile ilgili olarak, Adli Tıp Kurumu tarafından 11 Ocak 2001 tarihinde düzenlenen raporda, yanma sonucunda oluşan yaraların hayati tehlike oluşturduğu ve ilgilinin yaraları sebebiyle yirmi beş gün istirahat etmesi gerektiği belirtilmektedir (yukarıdaki 14. paragraf). Mahkeme'ye göre, bu başvuranın güvenlik güçlerinin ateş etmesi sonucunda değil de neden çıktığı halen tespit edilememiş olan yatakhane yangını sonucunda oluşması nedeniyle, durumunun önceki başvuranlardan ayrılması uygundur. Makamlara göre, yatakhane malzemelerini yakan mahkûmların kendisidir. Başvuran ise, yangının güvenlik güçlerinin göz yaşartıcı gaz bombalarını atması sonucunda başladığını belirtmektedir.

76. Mahkeme, Sözleşme'nin 2. maddesinin uygulanabilirliği konusunun, yangının sebebinin belirlenmesiyle yakından ilişkili olduğu kanısındadır. Mahkeme, bu sorunun, söz konusu şikâyetin esasının incelenmesi sırasında ileri sürülen sorunla aynı olması sebebiyle, başvuran Birsen Kars'ı da içermesi dolayısıyla Hükümetin itirazını esasla birleştirmeye karar vermiştir (bu anlamda bk. Daha önce anılan *Erol Arıkan ve diğerleri*, § 74).

77. Mahkeme, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrası anlamında bu şikâyetin, açıkça dayanaktan yoksun olmadığını tespit etmektedir. Mahkeme diğer taraftan, bu şikâyetin herhangi bir kabul edilemezlik kriteriyle bağdaşmadığını tespit etmektedir. Dolayısıyla şikâyetin kabul edilebilir olduğuna karar vermek uygundur.

b) Esas Hakkında

78. Mahkeme, Devlet makamlarının veya Devlet görevlilerinin denetimi altında bulunduğu sırada – örneğin polis operasyonları veya askeri operasyonlar sırasında - yaralanan kişiler olduğunda, ispat yükünün öncelikle davalı hükümete düştüğünü, ayrıca uygun ve ikna edici yöntemlerle aleyhinde ileri sürülen iddiaları çürütmenin de, evleviyetle (*a fortiori*) söz konusu makamların veya görevlilerin suç konusu olayların tam olarak nasıl meydana geldiğini bilmeleri ve başvuran tarafın iddialarını doğrulayacak ya da reddedecek gerekli tüm bilgilere erişme imkânına sahip olması sebebiyle, yine davalı hükümete düştüğünü hatırlatmaktadır (*Mansuroğlu/Türkiye*, No. 43443/98, §§ 77-78, 26 Şubat 2008 ve bu kararda yer alan atıflar ve *Keser ve Kömürcü/Türkiye*, No. 5981/03, § 60, 23 Haziran 2009). Mahkeme nazarında bu ilkeler, gerekli değişikliklerin uygulanması kaydıyla (*mutadis mutandis*), Devletin sıkı denetimi altında bulunan cezaevlerinde güvenlik güçleri tarafından yapılan operasyonlara uygulanmaktadır (*İsmail Altun/Türkiye*, No. 22932/02, § 69, 21 Eylül 2010).

79. Mevcut davada Hükümetin ispat yükünden ikna edici şekilde muaf olduğunu göstermesi durumunda, Mahkeme, ulusal makamlar tarafından yürütülen soruşturma ve davanın, başvuranların yaralanmalarının kesin koşullarını tespit edebilecek nitelikte olup olmadığını inceleyecektir (daha önce anılan *Düzova*, § 84, *Şat*, § 74, daha önce anılan *Erol Arıkan ve diğerleri*, § 83 ve daha yakın bir zamanda verilen *Songül İnce ve diğerleri kararı*, § 76).

80. Mahkeme, daha önce anılan *İsmail Altun*, *Düzova*, *Şat*, *Erol Arıkan ve diğerleri* ve *Songül İnce ve diğerleri* davaları kapsamında ihtilaf konusu operasyon hakkında kararlar verdiğini, ayrıca Sözleşme'nin 2. maddesinin 2. fıkrası anlamında bazı başvuranlara karşı kullanılan kuvvetin "kesinlikle gerekli" olmadığı sonucuna vardığını hatırlatmaktadır. Bu bağlamda, Mahkeme, söz konusu başvuranların, Devletin sorumluluğu altında buldukları sırada yaralandıklarını ve Hükümetin bu yaralanmaların sebebini kesin bir şekilde açıklayacak ve ilgililerin Sözleşme'nin 2. maddesi

anlamında meşru bir güce başvurulmasından dolayı mağdur olup olmadıklarını belirleyecek durumda olmadığını tespit etmektedir (daha önce anılan *İsmail Altun*, §§ 70 ve 78, daha önce anılan *Düzova*, § 91, daha önce anılan *Şat*, § 81, daha önce anılan *Erol Arıkan ve diğerleri*, § 93 ve daha önce anılan *Songül İnce ve diğerleri*, § 83).

81. Mahkeme, mevcut davayı incelemesinin ardından, kendisini farklı bir sonuca götürecektir özel koşulların bulunmadığı kanısındadır.

82. Mahkeme öncelikle, idari bir makamın yani valiliğin müdahalesinin, uzun yıllar boyunca etkin, bağımsız ve ihtilaf konusu operasyonun hangi koşullarda meydana geldiğini tespit edecek nitelikte bir ceza soruşturması açılmasını engellediğini dikkate almaktadır. Ceza soruşturması ancak, 2010 yılında yani olaylardan yaklaşık olarak on yıl sonra açılmıştır. Mahkeme'ye göre, bu kadar uzun bir süre, ulusal makamlar için delillerin toplanmasını ve olayların kurgusunu zorlaştırabilecek bir faktördür.

83. Mahkeme ardından, otuz dokuz jandarma mensubunun, görevlerinin icrasında adam öldürme ve adam öldürmeye teşebbüs suçlarından Bakırköy Ağır Ceza Mahkemesi önünde halen yargılandıklarını ve suçlanan birçok jandarmanın ve bazı müştekilerin bu mahkeme tarafından dinlenmiş olduklarını kaydetmektedir. Mahkeme, kendisine sunulan unsurların tümünün incelenmesinin ardından, Bakırköy Ağır Ceza Mahkemesi önünde halen derdest olan davanın sonucundan önce önyargıda bulunmaksızın, söz konusu operasyonun esas meydana geliş şeklinin ve başvuruların yaralanmış olduğu koşullarının henüz aydınlatılmamış olduğu kanısındadır.

84. Aslında söz konusu dava, operasyonun planlanmasına ilişkin daha çok bilgi elde edilmesine imkân vermiş olsaydı, operasyonun meydana gelişi ve başvuruların yaralandığı koşullarla ilgili durum da bu şekilde olmazdı. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından dinlenen jandarmaların ifadelerinden, onların öncelikli olarak (*a priori*) müdahale kuvvetlerinde yer almadıkları anlaşılmaktadır: aslında bu jandarmalar, mahkûmların tahliyesi veya cezaevinin güvenli hale getirilmesi hususunda görevli olduklarını beyan etmişler ve aralarından bazıları da Ümraniye Cezaevinde yürütülen

operasyona katıldıklarını belirtmişler ve Bayrampaşa Cezaevindeki operasyona katıldıklarına ilişkin olarak verdikleri önceki ifadelerini değiştirmişlerdir. Mahkeme, burada suçlanan tüm jandarmaların Elazığ Jandarma Komando Taburu'nda görevli olduklarını ancak 15 Aralık 2000 tarihli müdahale planında müdahale grubunun Ankara Jandarma Komando Özel Asayiş Komutanlığı'na mensup jandarmalardan oluştuğunun belirtildiğini dikkate almaktadır. Hâlbuki olayların ardından on yıldan uzun süre geçmesine rağmen bu jandarmaların kimlikleri halen tespit edilmemiştir ve bu jandarmalara ilişkin soruşturma derdestir.

85. Mahkeme ayrıca, dosyada yer alan unsurların, başvuranların ayaklanmaya aktif olarak katıldıklarının ve güvenlik güçlerine saldırdıklarının belirlenmesine, dolayısıyla da ilgililerin davranışları sonucunda güç kullanımının kesin olarak gerekli olduğu sonucuna ulaşılmasına imkân vermediğini tespit etmektedir.

86. Mahkeme, başvuran Birsen Kars ile ilgili olarak, bu başvuranın yaralandığı yangının çıkış sebebinin halen aydınlatılmadığını dikkate almaktadır. İlgili, koşullarındaki yangının güvenlik güçleri tarafından fırlatılan göz yaşartıcı gaz bombaları yüzünden çıktığını belirtmektedir. Hükümet, bu ifadelere itiraz etmekte ve mahkûmların bizzat yangını başlattıklarını ve kendilerini yangına attıklarını ileri sürmektedir. Mahkeme, bu konuyla ilgili olarak, Adli Tıp Kurumu uzmanları tarafından düzenlenen 14 Şubat 2001 tarihli raporun içeriğini hatırlatmaktadır. Bu rapordan da açıkça anlaşılmaktadır ki, insanların ve yanıcı maddelerin bulunduğu kapalı ortamlarda gaz bombası kullanımı yasaktır. Ancak güvenlik güçleri bu talimatlara uygunsuz davranmış ve bu gaz bombalarını aşırı miktarda kullanmıştır. Bununla birlikte uzmanlar, yangının çıkış sebebine ilişkin olarak kesin bir sonuca ulaşamamışlardır (yukarıdaki 19. paragraf). İtfaiyenin olayla ilgili raporunda ise, yangının mahkûmlar tarafından çıkarıldığına dair bir varsayım ileri sürülmüştür (yukarıdaki 11. paragraf). Ancak bu iki rapor arasında bir seçim yapmak ve bunlarda bir sonuç çıkarmak Mahkeme'nin yetkisi dâhilinde değildir. Mahkeme, yalnızca bir

soruşturma veya dava açılması durumunda yangının esas çıkış sebebinin tespit edilebileceği kanaatindedir. Hâlbuki burada yukarıda yapılan aynı tespite varılması gerekmektedir. İleri sürülen olaylardan yaklaşık olarak on beş yıl sonra, ceza davası, Bakırköy Ağır Ceza Mahkemesi önünde halen derdesttir ve ilgilinin bulunduğu koğuştta çıkan yangının koşulları henüz kesin olarak belirlenmemiştir.

87. Mahkeme, yukarıda belirtilenler ışığında, bugün, ceza soruşturması ve ceza davasının, başvuranların Devlet sorumluluğu altında buldukları sırada yaralanmış olma durumunu çevreleyen koşulların tespit edilmesine henüz imkân vermediğini belirlemektedir. Ayrıca Hükümet, ilgililerin neden yaralandıklarını yeterince açıklayabilecek ve Sözleşme'nin 2. maddesi anlamında meşru bir kuvvete başvurulması sonucunda mağdur olduklarını kesin bir şekilde tespit edebilecek durumda değildir.

88. Mahkeme, koşulların tümünü dikkate aldığıında, başvuranlara karşı kullanılan kuvvetin Sözleşme'nin 2. maddesinin 2. fıkrası anlamında "kesinlikle gerekli" olmadığı sonucuna varmaktadır.

89. Dolayısıyla Mahkeme, Hükümetin iç hukuk yollarının tüketilmediğine ilişkin olarak ileri sürdüğü itirazını (yukarıdaki 64. paragraf) reddetmekte, başvuran Birsen Kars ile ilgili olarak Sözleşme'nin 2. maddesinin uygulanabilir olduğu sonucuna varmakta ve son olarak bu başvuran ve başvuranlar Mehmet Kulaksız, Serdal Karaçelik ve Hakkı Akça ile ilgili olarak Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmaktadır.

2. Sözleşme'nin 3. Maddesinin İhlal Edildiği İddiası Hakkında

90. Başvuranlar, ihtilaf konusu operasyon sırasında yaralanmış ve aşırı derecede göz yaşartıcı gaz kullanımına maruz kalmış olmalarından şikâyet etmektedirler.

a) Başvuranlar Münire Demirel ve Gülizar Kesici ile ilgili olarak

91. Mahkeme, bu şikâyetin, Sözleşme'nin 35. maddesi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve herhangi bir kabul edilmezlik kriteriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle, kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir.

92. Mahkeme, bu başvuruların sağlık kontrollerinin ardından düzenlenen raporlarda, bedenlerinin farklı yerlerinde her biri için on beş günlük istirahat gerektiren yanıkların bulunduğu belirtiltiğini dikkate almaktadır (yukarıdaki 13-15. paragraflar).

93. Mahkeme, Sözleşme'nin 2. maddesi açısından başvuran Birsen Kars'a ilişkin olarak kendisi tarafından yapılan tespitlerin (yukarıdaki 86-88. paragraflar) bu başvurular için de geçerli olduğu kanısındadır.

94. Dolayısıyla Mahkeme, Hükümetin iç hukuk yollarının tüketilmediğine dair ileri sürdüğü itirazı (yukarıdaki 64. paragraf) reddetmekte ve başvurular Münire Demirel ve Gülizar Kesici ile ilgili olarak Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmaktadır.

b) Başvuranlar Nursel Demirdöğücü, Mesude Pehlivan ve Filiz Gençler ile ilgili olarak

95. Mahkeme, bu şikâyetin, Sözleşme'nin 35. maddesi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve herhangi bir kabul edilemezlik kriteriyle bağdaşmadığını tespit ederek, kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir.

96. Mahkeme, ihtilaf konusu operasyonun ardından, durumlarının hastaneye götürülmelerini gerektirmediği halde, başvuruların Bayrampaşa Hastanesine kabul edildiklerini gözlemlemektedir. İlgililer, aşırı derecede göz yaşartıcı gaz kullanımına maruz kaldıklarından ve zehirlendiklerinden şikâyet etmektedirler.

97. Mahkeme, daha önce kamu düzeninin korunması bağlamında göz yaşartıcı gaz bombasının veya biber spreyinin kullanımı konusunu inceleme imkânı bulunduğunu ve aynı şekilde kullanımın rahatsız edici sonuçlar doğurabileceğinin altını çizdiğini hatırlatmaktadır (*Oya Ataman/Türkiye*, No. 74552/01, §§ 17-18, AİHM 2006-XIII, *Ali Güneş/Türkiye*, No. 9829/07,

§ 37, 10 Nisan 2012 ve *Petruş Iacob/Romanya*, No. 13524/05, § 33, 4 Aralık 2012). Diğer taraftan Mahkeme, biber gazı kullanımına ilişkin olarak AIÖK tarafından sunulan tavsiye kararlarını (Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi) kararıyla onaylamıştır (daha önce anılan *Ali Güneş*, § 40). Mahkeme, bununla birlikte, bu gazın, Avrupa Konseyi'ne üye bazı Devletlerde gösterileri durdurmak, yani taşkınlık tehlikesinin bulunduğu durumlarda kalabalığı dağıtmak amacıyla kullanıldığını ve ayrıca kimyasal silahların geliştirilmesinin, üretiminin, stoklanmasının ve kullanımının yasaklanması ve bunların imhası ile ilgili olarak Birleşmiş Milletlerin 13 Ocak 1993 tarihli Sözleşmesinin ("KSS", Kimyasal Silahlar Sözleşmesi) ekinde sıralanan zehirleyici gazlar arasında bulunmadığını belirtmiştir. Diğer taraftan KSS'ye göre (madde II § 9, d), göz yaşartıcı gaz bombası ve biber spreyi gibi yöntemlerin kullanımına, yerel düzeyde isyanlarla mücadele de dâhil olmak üzere kamu düzeninin yeniden sağlanması amacıyla izin verilmektedir (*Çiloğlu ve diğerleri/Türkiye*, No. 73333/01, §§ 18-19, 6 Mart 2007 ve daha önce anılan *Oya Ataman*, §§ 17-18).

98. Bununla birlikte mevcut dava, Mahkeme'nin, göstericilere (daha önce anılan *Çiloğlu ve diğerleri* ve *Oya Ataman*) veya güvenlik güçleri tarafından etkisiz hale getirilen kişilere (daha önce anılan *Ali Güneş* ve *Petruş Iacob*) karşı göz yaşartıcı gaz bombası veya biber spreyi kullanımının sonuçlarını incelediği davalardan hassas bir şekilde ayrılmaktadır. Bu dava, bir fırlatıcı yardımıyla göstericilere doğru göz yaşartıcı gaz bombası atılmasına ilişkin davalardan da farklıdır (*Abdullah Yaşa ve diğerleri/Türkiye*, No. 44827/08, 16 Temmuz 2013).

99. Bu durumda, cezaevinde çıkan bir isyanı bastırmak için göz yaşartıcı gaz bombası kullanımı söz konusudur. Mahkeme, burada gazın kapalı bir alanda kullanılmış olması hususuna çok önem vermektedir (*Tali/Estonya*, No. 66393/10, § 78, 13 Şubat 2014). Mahkeme ayrıca, başvuranlar Nursel Demirdöğücü, Mesude Pehlivan ve Filiz Genç'er'in bulunduğu C1 koğuşunun aşırı miktarda göz yaşartıcı gaz bombası kullanımına maruz

kaldığının açıkça tespit edildiğini dikkate almaktadır (bk. Adli Tıp Kurumu uzmanlarının düzenlediği 14 Şubat 2001 tarihli rapor, yukarıdaki 18-19. paragraflar). Ayrıca Mahkeme, bu başvurulara göz yaşartıcı gaz bombası kullanılarak yapılan muamelenin, Sözleşme'nin 3. maddesi tarafından belirlenen ağırlık düzeyini ihlal ettiğini kabul etmektedir (bu anlamda bk. daha önce anılan *Songül İnce ve diğerleri*, § 99).

100. Bu sebeple Sözleşme'nin 3. maddesi dikkate alındığında, isyanın bastırılması amacıyla askerler tarafından bu gazın kullanılmasının, söz konusu durumda uygun bir çözüm yolu olup olmadığının araştırılması Mahkeme'ye düşmektedir.

101. Bu bağlamda Mahkeme, 19 Aralık 2000 tarihinde Bayrampaşa Cezaevinde meydana gelen olayların aşırı şiddet içerdiği hususunu, cezaevinde var olan gizli şiddeti veya mahkûmların başkaldırısının, hızlı bir şekilde birden güvenlik güçlerinin müdahalesini gerektirecek şekilde büyüyebileceği hususunu görmemezlikten gelemez (*Gömi ve diğerleri/Türkiye*, No. 35962/97, § 77, 21 Aralık 2006). Söz konusu operasyon sırasında güvenlik güçlerinin zor ve tehlikeli bir görev üstlendiği de doğrudur.

102. Bu bağlamda Mahkeme, -göz yaşartıcı gaz bombası veya biber spreyi gibi- etkisiz hale getirici yöntemlerin kullanımının, bir isyanın bastırılması için gerekli ve uygun olabileceğini kabul etmektedir. Bu durum, Sözleşme'nin 3. maddesi bakımından, makamların, yerel mahkemelerin ve son tahlilde Sözleşme'nin denetim organlarının etkin denetimi bulunmaksızın, bu türden yöntemler kullanmak için belirli bir yetkiye sahip olduğu manasına gelmez. Bu sebeple Mahkeme'nin somut olayda, güvenlik güçleri tarafından gaz bombası kullandıkları sırada yapılan eylemlerin yeterli güvencelerle çevrenip çevrenmediğini belirlemesi gerekmektedir.

103. Mahkeme, cezaevi ortamında güvenliğin sağlanmasına ilişkin olarak çok az sayıda var olan ulusal mevzuat hükümlerinden (Ceyhan Demir ve diğerleri/Türkiye, No. 34491/97, § 80, 13 Ocak 2005), Bayrampaşa Cezaevine müdahalede bulunması istenilen güvenlik güçlerinin, göz

yaşartıcı gaz kullanımıyla ilgili olarak görünüşe göre yetkiye sahip olduklarının ve bu kuralların, söz konusu yöntemlerin kullanım koşullarına ilişkin olarak açık bir talimat barındırmadığının anlaşıldığını gözlemlemektedir. Bu bağlamda Mahkeme, gösteriler sırasında göz yaşartıcı gaz ve bomba kullanımının, düzenlenmesi gerektiğini daha önce de belirttiğini hatırlatmaktadır (*İzci/Türkiye*, No. 42606/05, § 66, 23 Temmuz 2013 ve *Ataykaya/Türkiye*, No.50275/08, § 57, 22 Temmuz 2014). Mahkeme, aynı gerekliliğin daha ziyade (*a fortiori*) ceza evleri gibi sınırlı ve yoğun nüfuslu bir alanda ciddi sonuçlara hatta ölümcül durumlara yol açabilecek göz yaşartıcı kullanımı için geçerli olduğu kanaatindedir (daha önce anılan *Songül İnce ve diğerleri*, § 102).

104. Operasyon sırasında müdahale etmeleri için cezaevine götürülen güvenlik güçlerine, göz yaşartıcı gazın kullanım şekli hakkında açıkça bilgi verilip verilmediği ve sadece 15 Aralık 2000 tarihli müdahale planından anlaşıldığı üzere yoğun gaz kullanımı yönünde talimatlar verilip verilmediği de tespit edilmemiştir (yukarıdaki 38. paragraf).

105. Operasyonun ardından C1 koğuşunda bulunan gaz bombalarının sayısı bu durumu kanıtlamaktadır. Aslında bu koğuşun yüz ölçümü ve koğuşta bulunan gaz bombalarının sayısı (kırk beş) dikkate alınarak düzenlenen bilirkişi raporunda, bu koğuşta kullanılan göz yaşartıcı gaz miktarının, ölümcül eşikten oldukça fazla olduğu belirtilmiştir (yukarıdaki 18. paragraf).

106. Mahkeme ayrıca, mahkûmların aşırı miktarda göz yaşartıcı gaz kullanımına ilişkin olarak adli makamlar önünde vermiş oldukları ifadelere rağmen, mahkemelerin bu konuyla asla ilgilenmemiş olduklarını gözlemlemektedir. Yerel mahkemeler, şimdiye kadar gaz kullanımının ne şekilde gerçekleştirildiğini merak etmeksizin, kuvvet kullanımının gerekli olup olmadığını incelemekle yetinmişlerdir. Mahkeme'ye göre, gaz kullanımının açıkça orantısız olduğu yönünde ileri sürülen iddia karşısında, bu türden bir yaklaşım açıkça yetersiz görünmektedir.

107. Mahkeme, yukarıda belirtilen değerlendirmeleri göz önüne aldığımda, başvuranlar Nursel Demirdöğücü, Mesude Pehlivan ve Filiz Gençler karşısında yukarıda betimlenen koşullarda uygulanan göz yaşartıcı gaz kullanımının, Sözleşme'nin 3. maddesinin gerekleri bakımından duruma uygun bir çözüm yolu olmadığı kanısındadır (bu anlamda bk. daha önce anılan *Songül İnce ve diğerleri*, § 105).

108. Sonuç olarak Mahkeme, iç hukuk yollarının tüketilmediğine ilişkin olarak Hükümetin ileri sürdüğü ilk itirazı (yukarıdaki 64. paragraf) reddetmekte ve başvuranlar Nursel Demirdöğücü, Mesude Pehlivan ve Filiz Gençler ile ilgili olarak Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.

c) Diğer Başvuranlarla İlgili Olarak

109. Mahkeme, dava dosyasından hiçbir şekilde, diğer başvuranların ihtilaf konusu operasyon sırasından yaralandıklarının anlaşılmadığını tespit etmektedir. Daha açık olarak başvuran Rıza Yıldırım'ın Edirne Cezaevi'ne geldiğinde düzenlenen sağlık raporunda, ilgilinin elmacık kemiğinde 0,5 cm çapında bir lezyon bulunduğu belirtilmektedir. Mahkeme bununla birlikte, bu yaranın neden meydana geldiği hakkında başvuran tarafından herhangi bir açıklamada bulunulmaması durumunda, kötü muamele iddiaları varmış gibi değerlendirilemeyeceği kanısındadır. Mahkeme bu bağlamda, başvuranların şikâyetlerini, bazı başvuranlar tarafından dile getirilen ve aralarında Rıza Yıldırım'a ilişkin herhangi bir bilgi bulunmayan, operasyonla ilgili olarak verilen ifadelerle istinaden, genel olarak Sözleşme'nin 3. maddesine ilişkin olarak sunduklarını dikkate almaktadır. Dolayısıyla bu şikâyet, açıkça dayanaktan yoksundur ve Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrasının (a) bendi ve 4. fıkrası uyarınca reddedilmesi gerekmektedir.

110. Son olarak, Mahkeme, söz konusu operasyon sırasında göz yaşartıcı gaz kullanımının sebep olduğu yaralanmaları belgeleyen herhangi bir tıbbi raporun bulunmaması veya operasyon sonrasında tıbbi

komplikasyonların meydana gelmemiş olması sebebiyle, bu başvurulara göz yaşartıcı gaz kullanılarak yapılan muamelenin, Sözleşme'nin 3. maddesi tarafından belirtilen ağırlık eşiğini ihlal ettiğini kabul edemez. Dolayısıyla şikâyetin bu kısmı, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrasının (a) bendi anlamında konu yönünden (*ratione materiae*) Sözleşme hükümlerine uygun değildir ve Sözleşme'nin 4. maddesi uyarınca reddedilmesi gerekmektedir (*Leyla Alp ve diğerleri/Türkiye*, No. 29675/02, § 93, 10 Aralık 2013).

IV. BAŞVURANLARIN TAHLİYE VE SEVK KOŞULLARINA İLİŞKİN OLARAK SÖZLEŞME'NİN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

111. Başvuranlar, tahliye ve sevk edilmeleri sırasında ve götürüldükleri cezaevlerinde kötü muameleye maruz bırakıldıklarından şikâyet etmektedirler.

Başvuranlar, Sözleşme'nin 3. maddesini ileri sürmektedirler, bu madde aşağıdaki şekildedir:

" Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tâbi tutulamaz. "

112. Hükümet, bu iddialara itiraz etmektedir. Hükümet, operasyon sırasında yaralanan mahkûmların ve sağlık durumları kötüleşen grevci mahkûmların, kendileriyle ilgilenilmesi için farklı hastanelere götürüldüklerini yinelemektedir. Diğer mahkûmlar, doğrudan başka cezaevlerine sevk edilmişlerdir.

113. Mahkeme, ilgililerin kendisine iddialarına dayanak oluşturacak nitelikte delil unsurları sunmadıklarını, jandarmaların kendilerine yaptıkları kötü muamelelerle ilgili detaylı ve ikna edici açıklamalarda bulunmadıklarını dikkate almaktadır. Mahkeme, bu bağlamda Edirne Cezaevine sevk edilen başvuruların kabulleri sırasında bir sağlık muamelesine tabi tutulduklarını tespit etmektedir. Mahkeme, bu vesileyle düzenlenen sağlık raporlarında ilgililerin bedenlerinde herhangi bir darbe ve

yaralanma izi bulunduğundan bahsedilmediğini kaydetmektedir. Mahkeme, başvuran Rıza Yıldırım ile ilgili yukarıda belirtilen değerlendirmeleri yinelemektedir (yukarıdaki 109. paragraf).

114. Mahkeme ayrıca, söz konusu başvuranların başvurularında ileri sürdükleri muamelelerden bu muayene sırasında şikâyetçi olmadıklarını dikkate almaktadır. Mahkeme diğer taraftan, dava dosyasından hiçbir şekilde ilgillerin tutuklu buldukları herhangi bir zamanda cezaevine kabulleri için düzenlenen sağlık raporlarına karşı çıkmadıklarını ve/veya bu raporları düzenleyen doktordan başka bir doktor tarafından muayene edilmek için gerekli girişimlerde bulunmadıklarını gözlemlemektedir.

115. Dolayısıyla bu şikâyet, söz konusu başvuranlarla ilgili olarak açıkça dayanaktan yoksundur ve Sözleşme'nin 35. maddesinin 3 ve 4. fıkraları uyarınca reddedilmesi gerekmektedir.

V. SÖZLEŞME'NİN 6. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

116. Başvuranlar, isyan ettikleri gerekçesiyle aleyhlerinde açılan ceza davasının hakkaniyete uygun olmadığından ve bu davanın aşırı uzun sürmesinden şikâyet etmektedirler. Başvuranlar, Sözleşme'nin 6. maddesini ileri sürmektedirler, bu hükmün ilgili kısımları aşağıdaki gibidir:

" Herkes, (...) cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, (...) bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, (...) görülmesini istemek hakkına sahiptir. "

1. Başvuranlar Ercan Kartal, Şadi Naci Özpolat, Kenan Günyel, Serdal Karaçelik, Nursel Demirdöğücü, Mehmet Güvel, Filiz Gençler, Mehmet Kulaksız, Mesude Pehlivan ve Münire Demirel ile ilgili olarak

117. Mahkeme, başvuranlar Ercan Kartal, Şadi Naci Özpolat, Kenan Günyel, Serdal Karaçelik, Nursel Demirdöğücü, Mehmet Güvel, Filiz Gençler, Mehmet Kulaksız, Mesude Pehlivan ve Münire Demirel'in

karara karşı 28 Nisan 2009 tarihinde temyiz başvurusunda bulduklarını, bu başvurunun Yargıtay tarafından 13 Şubat 2012 tarihinde reddedildiğini kaydetmektedir (yukarıdaki 50. paragraf).

118. Bu başvuruların davanın hakkaniyete uygun görülmediğinden şikâyetçi olması dolayısıyla, Mahkeme, kamu davasının zaman aşımına uğradığı gerekçesiyle sonlandırıldığını kaydetmektedir. Ayrıca başvuranlar, adil yargılanma haklarının ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduklarını artık ileri süremeyeceklerdir (bu anlamda bk. *Stamoulakatos/Yunanistan* (kabul edilebilirlik hakkında karar), No. 42155/98, 9 Kasım 1999 ve *Osmanov ve Husseinov/Bulgaristan* (kabul edilebilirlik hakkında karar), No. 54178/00 ve 59901/00, 4 Eylül 2003).

119. Mahkeme, ilgililerin kendilerine karşı açılan ceza davasının süresinden şikâyet etmeleri sebebiyle, *Ümmühan Kaplan/Türkiye* Davasında pilot karar usulünün uygulanmasının ardından Türkiye'de yeni bir tazminat yolu oluşturulduğunu göstermektedir (No.24240/07, 20 Mart 2012). Mahkeme, *Turgut ve diğerleri/Türkiye* Kararında (No. 4860/09, 26 Mart 2013), başvuruların iç hukuk yollarını yani yeni başvuru yolunu tüketmedikleri gerekçesiyle, yeni başvurularının kabul edilemez olduğuna hükmettiğini hatırlatmaktadır. Bu sebeple Mahkeme, özellikle bu yeni başvuru yolunun öncelikle uzun yargılama süresine ilişkin şikâyetler için erişilebilir ve makul telafi yolları sunabilecek nitelikte olduğu kanaatinde-dir.

120. Mahkeme ayrıca, *Ümmühan Kaplan* pilot kararında (daha önce anılan, § 77), özellikle normal yargılama yoluyla Hükümete daha önce tebliğ edilen bu türden başvuruları inceleyebileceğini belirttiğini hatırlatmaktadır. Mahkeme diğer yandan, Hükümetin mevcut dava kapsamında bu yeni başvuru yoluyla ilgili bir itiraz ileri sürmediğini dikkate almaktadır. Mahkeme dolayısıyla, yukarıda belirtilenler ışığında, mevcut başvurunun incelenmesinin devamına karar vermiştir.

121. Mahkeme, davanın süresine ilişkin şikâyetin, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrası anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve

herhangi başka bir kabul edilemezlik kriteriyle bağdaşmadığını tespit ederek, kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir.

122. Mahkeme, dikkate alınması gereken sürecin, 27 Şubat 2001 tarihinde ilgililerin suçlanmasıyla başladığını (yukarıdaki 47. paragraf) ve Yargıtay'ın vermiş olduğu kararla 13 Şubat 2012 tarihinde son bulduğunu (yukarıdaki 50. paragraf) kaydetmektedir. Söz konusu dava, iki mahkeme için on yıldan uzun sürmüştür.

123. Mahkeme, somut olayda yaşanan benzer sorunlardan kaynaklanan birçok davada, Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edildiği sonucuna vardığını hatırlatmaktadır (diğer kararlar arasında bk. *Ergezen/Türkiye*, No.73359/10, §§ 65-68, 8 Nisan 2014 ve *Rifat Demir/Türkiye*, No.24267/07, §§ 37-40, 4 Haziran 2013). Mahkeme, somut olayda kendisine sunulan unsurların tümünü incelemesinin ardından, Hükümetin, kendisine, mevcut davada farklı bir sonuca ulaşılmasına sebep olabilecek herhangi bir olgu veya gerekçe sunmadığı kanaatindedir. Mahkeme, konuyla ilgili içtihatlarını dikkate aldığı anda, somut olayda ihtilaf konusu yargılama süresinin, aşırı uzun olduğu ve "makul süre" gerekliliğine cevap vermediği kanısındadır.

124. Dolayısıyla başvuranlar Ercan Kartal, Şadi Naci Özpolat, Kenan Günyel, Serdal Karaçelik, Nursel Demirdöğücü, Mehmet Güvel, Filiz Gençler, Mehmet Kulaksız, Mesude Pehlivan ve Münire Demirel ile ilgili olarak, isyan ettikleri için ilgililer hakkında açılan ceza davasının aşırı uzun sürdüğü gerekçesiyle, Sözleşme'nin 6. maddesinin 1. fıkrasının ihlal edilmiştir.

2. Diğer Başvuranlarla İlgili Olarak

125. Mahkeme, diğer başvuranların 28 Nisan 2009 tarihli karara karşı temyiz başvurusunda bulduklarına dair dosyada bilgi yer olmadığını dikkate almaktadır. Ayrıca Mahkeme, bu kararın ilgililer için Sözleşme'nin 35. maddesi anlamında iç hukukta verilen nihai karar olduğu kanaatindedir. Mevcut başvuru, 4 Aralık 2009 tarihinde yani iç hukukta verilen nihai

karardan altı ay sonra sunulmuştur. Dolayısıyla bu şikâyet, olması gereken vakitten geç ileri sürülmüştür ve Sözleşme'nin 35. maddesinin 1 ve 4. fıkraları gereğince reddedilmesi gerekmektedir.

VI. SÖZLEŞME'NİN 13. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

126. Başvuranlar, Sözleşme'nin 13. maddesini ileri sürerek, Bayrampaşa Cezaevinde yürütülen operasyon hakkında etkin bir soruşturma yapılmamasından şikâyet etmektedirler. Başvuranlar, güvenlik güçleri hakkında kötü muamelede buldukları gerekçesiyle yürütülen ceza soruşturmasının zaman aşımına uğraması sebebiyle sonlandırıldığını ve operasyonu gerçekleştiren görevliler hakkında herhangi bir soruşturma açılmadığını göstermektedirler.

127. Başvuranlar Birsen Kars, Mehmet Kulaksız, Serdal Karaçelik, Hakkı Akça, Münire Demirel, Gülizar Kesici, Nursel Demirdöğücü, Mesude Pehlivan ve Filiz Gençler ile ilgili olarak, Mahkeme, bu şikâyetlerin, yukarıda Sözleşme'nin 2 ve 3. maddeleri alanında incelenen şikâyetlere bağlı olduğunu ve dolayısıyla kabul edilebilir olduklarına karar verilmesi gerektiğini tespit etmektedir. Bununla birlikte Mahkeme, bu hükümlere ilişkin tespit bakımından (yukarıdaki 82-87. ve 106-107. paragraflar), somut olayda Sözleşme'nin 13. maddesinin ihlal edilmiş olup olmadığının incelenmesine gerek olmadığı kanısındadır.

128. Mahkeme, diğer başvuranlarla ilgili olarak (bk. Yukarıdaki 109-110. paragraflar), bu şikâyetleri, kendisine ilgililer tarafından sunulduğu şekliyle incelemiştir. Mahkeme, kendisine sunulan unsurların tümü ışığında, Sözleşme ve Protokolleri tarafından güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin ihlal edildiğine dair herhangi bir görünüm tespit etmemektedir, dolayısıyla bu şikâyetler açıkça dayanaktan yoksundur ve Sözleşme'nin 35. maddesinin 3 ve 4. fıkraları uyarında reddedilmeleri gerekmektedir.

VII. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

129. Sözleşme'nin 41. maddesi gereğince;

" Eğer Mahkeme, işbu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeciler Taraf'ın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder. "

A. Tazminat

130. Başvuranların her biri, maruz kaldıkları maddi ve manevi zarar karşılığında 70.000 avro (EUR) talep etmiştir.

131. Hükümet başvurularının bu taleplerine itiraz etmektedir.

132. Maddi zararlarla ilgili olarak, başvuranlar, Mahkemeye taleplerini destekleyecek tarafsız değerlendirme unsurları bildirebilecek durumda değildir. Bu sebeple Mahkeme, bu bağlamda ileri sürülen talebi karşılayamayacaktır (bk. diğerleri arasında daha önce anılan *Perişan ve diğerleri*, § 116 ve daha önce anılan *Erol Arıkan ve diğerleri*, § 114).

133. Mahkeme, manevi zararlarla ilgili olarak, başvuran Birsen Kars'a 20.000 avro (EUR), başvuranlar Mehmet Kulaksız ve Serdal Karaçelik'in her birine 16.500 avro, başvuran Hakkı Akça'ya 12.000 avro, başvuran Münire Demirel'e 11.000 avro, başvuran Gülizar Kesici'ye 10.000 avro, başvuranlar Nursel Demirdöğücü, Mesude Pehlivan ve Filiz Genç'er'in her birine 9.000 avro ve son olarak başvuranlar Ercan Kartal, Şadi Naci Özpolat, Kenan Günyel ve Mehmet Güvel'in her birine 5.000 avro ödenmesi gerektiği kanaatindedir.

B. Masraf ve Harcamalar

134. Başvuranlar ayrıca, Mahkeme önünde yaptıkları masraf ve harcamalar karşılığında 43.500 avro talep etmektedirler. Kanıtlayıcı belge olarak başvuranlar, Mahkeme'ye saat ücreti dekontu sunmaktadırlar.

135. Hükümet, başvuruların taleplerinin dayanaksız olduğu kanısındadır.

136. Mahkeme içtihatlarına göre, bir başvuran, ancak masraf ve harcamalarının gerçekliğini, gerekliliğini ve oranlarının makul niteliğini ispatlayabilmesi durumunda, yaptığı masraf ve harcamalar karşılığında ödeme talep edebilir.

Mahkeme, kendisinde bulunan belgeler ışığında ve içtihatlarını dikkate alarak, tüm masraflar birlikte olmak üzere, başvurular Birsen Kars, Mehmet Kulaksız, Serdal Karaçelik, Hakkı Akça, Münire Demirel, Gülizar Kesici, Nursel Demirdöğücü, Mesude Pehlivan, Filiz Gençer, Ercan Kartal, Şadi Naci Özpolat, Kenan Günyel ve Mehmet Güvel'e müştereken 4.000 avro ödenmesinin makul olduğu kanısındadır.

C. Gecikme Faizi

137. Mahkeme, gecikme faizi olarak, Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredilere uyguladığı faiz oranına üç puan eklemek suretiyle elde edilecek oranın uygulanmasının uygun olduğuna hükmetmiştir.

BU GEREKÇELERLE MAHKEME, OYBİRLİĞİYLE,

1. Hükümetin ilk itirazının ikinci kısmını ve Sözleşme'nin 2. maddesine ilişkin şikâyetle ilgili itirazını esasla birleştirmeye ve bu itirazları reddetmeye,
2. Başvurular Birsen Kars, Mehmet Kulaksız, Serdal Karaçelik ve Hakkı Akça için Sözleşme'nin 2 ve 13. maddelerine ilişkin olarak sundukları şikâyetlerin kabul edilebilir olduğuna,
3. Başvurular Münire Demirel, Gülizar Kesici, Nursel Demirdöğücü, Mesude Pehlivan ve Filiz Gençer için operasyonun yürütülme şeklini

içermesi sebebiyle Sözleşme'nin 3. maddesine ve Sözleşme'nin 13. maddesine ilişkin şikâyetlerin kabul edilebilir olduğuna,

4. Başvuranlar Ercan Kartal, Şadi Naci Özpolat, Kenan Günyel, Serdal Karaçelik, Nursel Demirdöğücü, Mehmet Güvel, Filiz Gençler, Mehmet Kulaksız, Mesude Pehlivan ve Münire Demirel için Sözleşme'nin 6. maddesine (ceza davasının süresine) ilişkin şikâyetin, kabul edilebilir olduğuna,
5. Başvurunun geri kalan kısmının kabul edilemez olduğuna,
6. Başvuranlar Birsen Kars, Mehmet Kulaksız, Serdal Karaçelik ve Hakkı Akça ile ilgili olarak Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edildiğine,
7. Başvuranlar Münire Demirel, Gülizar Kesici, Nursel Demirdöğücü, Mesude Pehlivan ve Filiz Gençler ile ilgili olarak Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiğine,
8. Başvuranlar Ercan Kartal, Şadi Naci Özpolat, Kenan Günyel, Serdal Karaçelik, Nursel Demirdöğücü, Mehmet Güvel, Filiz Gençler, Mehmet Kulaksız, Mesude Pehlivan ve Münire Demirel ile ilgili olarak Sözleşme'nin 6. maddesinin ihlal edildiğine,
9. Sözleşme'nin 13. maddesine ilişkin şikâyetin ayrıca incelenmesine gerek olmadığına,
10. a) Davalı Devletin başvurana, Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. fıkrasına uygun olarak, kararın kesinleştiği tarihten başlamak üzere üç ay içerisinde, ödeme tarihinde geçerli olan döviz kuru üzerinden Türk lirasına çevrilmek üzere aşağıda belirtilen miktarları ödemekle yükümlü olduğuna;

- i) Başvuran Birsen Kars'a manevi zarar bağlamında, her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere 20.000 avro (yirmi bin avro) ödenmesine,
  - ii) Başvuranlar Mehmet Kulaksız ve Serdal Karaçelik'in her birine manevi zarar bağlamında her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere 16.500 avro (on altı bin beş yüz avro) ödenmesine,
  - iii) Başvuran Hakkı Akça'ya manevi zarar bağlamında, her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere 12.000 avro (on iki bin avro) ödenmesine,
  - iv) Başvuran Münire Demirel'e manevi zarar bağlamında, her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere 11.000 avro (on bir bin avro) ödenmesine,
  - v) Başvuran Gülizar Kesici'ye manevi zarar bağlamında, her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere 10.000 avro (on bin avro) ödenmesine,
  - vi) Başvuranlar Nursel Demirdöğücü, Mesude Pehlivan ve Filiz Genç'er'in her birine manevi zarar bağlamında, her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere 9.000 avro (dokuz bin avro) ödenmesine,
  - vii) Başvuranlar Ercan Kartal, Şadi Naci Özpolat, Kenan Günyel ve Mehmet Güvel'in her birine, manevi zarar bağlamında, her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere 5.000 avro (beş bin avro) ödenmesine,
  - viii) Başvuranlar Birsen Kars, Mehmet Kulaksız, Serdal Karaçelik, Hakkı Akça, Münire Demirel, Gülizar Kesici, Nursel Demirdöğücü, Mesude Pehlivan, Filiz Genç'er, Ercan Kartal, Şadi Naci Özpolat, Kenan Günyel ve Mehmet Güvel'e müştereken, yapmış oldukları masraf ve harcamalar karşılığında, her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere 4.000 avro (dört bin avro) ödenmesine,
- b) Söz konusu sürenin bittiği tarihten itibaren, ödemenin yapıldığı tarihe kadar, bu miktarlara Avrupa Merkez Bankası'nın o dönem için geçerli olan marjinal kredi faiz oranının üç puan fazlasına eşit oranda basit faiz uygulanmasına;

11. Başvurunun geri kalan kısmı için ileri sürülen adil tazmin taleplerinin reddedilmesine

karar vermiştir.

İşbu karar Fransızca dilinde tanzim edilerek, Mahkeme İçtüzüğü'nün 77. maddesinin 2 ve 3. fıkraları uyarınca, 22 Mart 2016 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.

Abel Campos
Yazı İşleri Müdür Yardımcısı

Julia Laffranque
Başkan

EK

Başvuranlar Listesi

1. BİRSEN KARS, 1973 doğumlu
2. ŞADİ NACİ ÖZPOLAT, 1969 doğumlu
3. NURSEL DEMİRDÖĞÜCÜ, 1964 doğumlu
4. RIZA YILDIRIM, 1972 doğumlu
5. MEHMET KULAKSIZ, 1972 doğumlu
6. MEHMET GÜVEL, 1946 doğumlu
7. HAKKI AKÇA, 1964 doğumlu
8. KEMAL AYHAN, 1971 doğumlu
9. MURAT ACAR, 1976 doğumlu
10. MESUDE PEHLİVAN, 1964 doğumlu
11. FİLİZ GENÇER, 1967 doğumlu
12. KENAN GÜNYEL, 1974 doğumlu
13. MÜNİRE DEMİREL, 1967 doğumlu
14. BEKİR ŞİMŞEK, 1970 doğumlu
15. MUSTAFA GÖK, 1970 doğumlu
16. ALİ YALÇIN, 1965 doğumlu
17. ERCAN KARTAL, 1974 doğumlu
18. GÜLİZAR KESİCİ, 1973 doğumlu
19. SERDAL KARAÇELİK, 1971 doğumlu
20. ÖZKAN GÜZEL, 1980 doğumlu
21. SÜLEYMAN ACAR, 1962 doğumlu
22. ERKAN ERDEM, 1973 doğumlu